

Matija Berljak, *Bula pape Nikole V. za crkvu rodnooga mjesta sv. Jeronima u Štrigovi*, Grafika Markulin, Zagreb 2019., 128 str.

Knjiga pod naslovom *Bula pape Nikole V. za crkvu rodnooga mjesta sv. Jeronima u Štrigovi* autora Matije Berljaka objavljena je povodom 1600. obljetnice smrti sv. Jeronima i 572. obljetnice izdanja bule pape Nikole V. za crkvu sv. Jeronima u Štrigovi. Jedna od glavnih zanimljivosti ovoga izdanja autorova je teza, koja se provlači kroz čitavu knjigu, da je današnje međimursko mjesto Štrigova (Stridon /Stridone, Stridone/, Strigo /Strygo, Ztrygo, Oztrogo, Triga/, Strido /Strydo/, Strigov /Iztragow, Ostrogou, Strigow, Strugau.../) rodno mjesto sv. Jeronima, crkvenoga učitelja. Tu tvrdnju Berljak temelji na buli pape Nikole V. *Gloriosus Deus in sanctis suis* (*Bog slavan u svecima svojim*) iz 1447. izdanoj za crkvu Sv. Jeronima u Štrigovi. Naime, u navedenoj papinskoj ispravi naglašava se da se crkva nalazi u Štrigovi, u Zagrebačkoj biskupiji. Papa piše da je grof Fridrik Celjski, ban kraljevine Slavonije sagradio i uredio crkvu u Štrigovi, u gradu gdje se rodio sveti Jeronim. U buli je doslovno istaknuto da se u Štrigovi »na mjestu gdje je nekad bila Jeronimova kuća u kojoj je on bio othranjen i odgojen« (*ecclesiam sine cura sancti Hieronymi de Strigone, Zagrabiensis diocesis, que olim domus paterna ipsius sancti et in qua nutritus et educatus extitit...*), danas nalazi crkva posvećena njemu u čast.

Knjiga je podijeljena u tri veće cjeline: prvu čine predgovor autora i preslike izvornika i prijepisa bule Nikole V. *Gloriosus Deus in sanctis suis* izdane u Rimu 10. studenoga 1447. (5–12). Na prvim stranicama donosi se nekoliko preslika izvornika i prijepisa same Bule. Prvi od njih je preslik izvornika bule Nikole V. i neke druge Papine isprave što ih je potpisao kolacionar (registrator) A. (Anselmus) de Magio, a koje su pohranjene u Tajnom vatikanskom arhivu, u fondu *Registri Vaticani*, vol. 385, ff. 182v–183r (6). Slijedi preslik izvornika (uredski, radni primjerak) bule Nikole V. *Gloriosus Deus in sanctis suis* iz 1447. (8) te tiskani prijepis rukopisnog izvornika bule koji je načinio Andrija Lukinović 2004. godine (9). Na idućim stranicama nalaze se tiskani prijepisi (transkripcije) sama dokumenta iz 18. stoljeća i to prijepis Mihaela Bombardija iz 1718. (10) i tiskani prijepis Josipa Bedekovića iz 1752. (11) te hrvatski prijevod Bedekovićeve prijepisa bule Nikole V. *Bog slavan u svecima svojim*, u prijevodu Marka Rašića 2017. (12).

Drugi dio knjige podijeljen je u sedam manjih poglavlja, a može se promatrati kao autorova zasebna studija te nosi naslov *Papa Nikola V. i Štrigova – bula Nikole V. Gloriosus Deus in Sanctis suis* iz 1447. za crkvu rodnooga mjesta svetoga Jeronima. Taj dio posvećen je povijesnoj i diplomatskoj analizi sadržaja teksta papinske Bule te autorovim promišljanjima o Štrigovi kao rodnome mjestu Sv. Jeronima (15–63).

U uvodnome dijelu (15–17) naglašava se važnost razmatranoga papinskoga dokumenta za hrvatsku povijest, napose za prostor Zagrebačke nadbiskupije i Varaždinske biskupije te govori o do sada objavljenim prijepisima svečanoga primjerka bule Nikole V. *Gloriosus Deus in Sanctis suis* iz 1447. u djelu isusovca Mihaela Bombardija *Topographia Magni Regni Hungariae* iz 1718. te u djelu pavlina Josipa Bedekovića *Natale solum magni Ecclesiae doctoris sancti Hieronymi* iz 1752. kao i Rašićevu prijevodu Bedekovićeve djela iz 2017., Josip Bedeković, *Knjiga o Sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju* (ur. Dragutin Feletar).

U prvome poglavlju naslovljenom *Bula pape Nikole V. Gloriosus Deus in Sanctis suis* iz 1447. za crkvu rodnooga mjesta svetoga Jeronima (18–25) općenito se govori o različitim vrstama papinskih isprava. Autor ističe da je u ovoj knjizi analiziran rukopisni, uredski tj. radni primjerak Bule Nikole V., koji se čuva u Vatikanskom tajnom arhivu (danas Vatikanskom apostolskom

arhivu), dok je svečani primjerak, koji je prepisan iz uredskoga, nažalost izgubljen. Nadalje, Berljak analizira leksičke razlike uspoređujući tekst bule iz njemu dostupnoga uredskoga primjerka i danas izgubljenoga svečanoga primjerka, a čiji se prijepis, u ponešto izmijenjenom izdanju, nalazi u tiskanom Bombardijevu i Bedekovićevu djelu.

Drugo poglavlje nosi naslov *Molitelji i povod* (25–30) i u njemu se pomno razlažu razlozi koji su potakli Papu da spomenutom ispravom (tzv. *bulom o oprostima / Bulla super Indulgentiis*) dade posebne milosti (oprote) onima koji, uz određene uvjete, posjete novosagrađenu crkvu Sv. Jeronima u Štrigovi, a koju je o svome trošku dao sagraditi grof Fridrik Celjski. Papa piše da ga je na pisanje bule potakla velika ljubav Fridrika Celjskog, grofa Celja, Otenburga i Zagorja i bana kraljevine Slavonije, i drugih vjernika, kojom iskazuju poštovanje prema sv. Jeronimu i njemu posvećenoj crkvi. Autor zaključuje da je “dobivena papinska povlastica predstavljala dodatni motiv hodočasnicima da posjete crkvu; to je pogodovalo većem štovanju sv. Jeronima, a već do tada je hodočasničko mjesto Štrigova dobilo novo značenje, koje će biti na vrhuncu tijekom upravljanja spomenutom hodočasničkom crkvom redovnika pavlina” (29).

Treće poglavlje pod naslovom *Izdavatelj bule* (30–36) posvećeno je autoru bule *Gloriosus Deus in Sanctis suis* papi Nikoli V. (pontifikat 1447. – 1455.). Osim temeljnih biografskih podataka o samome Papi, napose je istaknuto da je, osim navedene, papa Nikola V. izdao i za Hrvate vrlo važnu bulu *Piis fidelium votis*, kojom 1453. godine udruzi Hrvata u Rimu daje ruševnu crkvu sv. Marine. Ona je temeljito bila obnovljena i posvećena sv. Jeronimu. Papa je u tu svrhu darovao i dio zemljišta uz spomenutu crkvu na kojemu je izgrađen hospital. Berljak naziva papu Nikolu V. velikim dobročiniteljem hrvatskoga naroda, koji je, osim što je bio dobrotvor za Ilirski gostinjac sv. Jeronima u Rimu, zdušno pomagao obranu Dalmacije, Bosne i Huma od Osmanlija.

U četvrtome poglavlju naslovljenom *Sadržaj i stilski oblik* (36–41) detaljno je izvršena analiza sadržaja i stilske forme razmatrane papinske isprave.

Peto poglavlje pod naslovom *Rodno mjesto i očinski dom te crkva sv. Jeronima prema papi Nikoli V.* (41–58), možda je i najzanimljivije, budući da se u njemu vrlo detaljno analizira, promišlja i pojedinim Papinim riječima iz razmatrane bule potkrepljuje teza o Štrigovi kao rodnome mjestu sv. Jeronima. Najprije autor, na temelju literature, iznosi podatke o dosadašnjim pretpostavkama u historiografiji o ubicaciji mjesta Jeronimova rođenja, ističući kako su povjesničari mjesto njegova rođenja locirali na području današnjega Splita, Trogira, Kijeva, Grahova, Duvna, Šuice, Knina, Skradina, Lovreča, Otoka kod Sinja, Trsata, Kopra, Akvileje ili na području Istre, Kvarnerskoga zaljeva ili čak na području današnje Slovenije, Italije ili Mađarske, tumačeći kako se zapravo radilo o nagađanjima bez argumentiranih uporišta. Zatim ističe da je sam sv. Jeronim u svome djelu *De viris illustribus sive cathalogus de scriptoribus ecclesiasticis* iz 392. godine zapisao da je rođen u Stridonu, koji je bio razoren od Gota, i nalazio se na međi (*confinium*) Dalmacije i Panonije *Hyeronimus patre Eusebio natus oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatiae quondam Panoniae confinium fuit*. Na tom tragu, autor naglašava da, iako postoje različita mišljenja o mjestu gdje se nalazi Stridon; on smatra da se mjesto rođenja sv. Jeronima nalazilo u “donjoj Mađarskoj, između rijeka Mure i Drave” (45), zapravo u Štrigovi, temeljeći ovu tezu primarno na tekstu bule gdje se navodi da je ondje bio njegov “očinski dom” (*domus paterna*) (49). Na temelju literature, autor navodi da se podno crkve nalazio izvor-zdenac s čudotvornom vodom te su se ondje u prošlosti događala mnoga čuda po zagovoru sv. Jeronima. Također, autor opisuje različite faze gradnje crkve Sv. Jeronima, podignute na mjestu gotičke crkve iz 15. st., koja je, uslijed potresa i različitih vremenskih i

događajnih neprilika, sve do 18. stoljeća bila rušena i nadograđivana te predana pavlinima na upravu. Prema tradicijskoj predaji, na tom mjestu crkve (konačni oblik iz 18 st.) bila je rodna kuća sv. Jeronima. Svetište je oslikao Ivan Ranger te na pročelju glavne lunete iznad oltara stavljen je natpis "1739. g. Sveti Jeronim, rođen u malom Stridonu (Štrigovi), vješt je u hebrejskom, grčkom i latinskom jeziku" (55). Crkva sv. Jeronima bila je i hodočasničko svetište, a u njoj se, prema inventaru iz 1782. čuvala i relikvija sv. Jeronima u pozlaćenju srebrnoj pokaznici (danas izgubljena) što je za autora dodatan argument u prilog njegovoj tezi.

U šestom poglavlju pod naslovom *Značenje bule* (58–60) istaknuta je, prema Berljaku, stvarna i velika vrijednost bule *Gloriosus Deus in Sanctis suis* papi Nikoli V. za Štrigovu, Međimurje, današnju Varaždinsku biskupiju, Zagrebačku nadbiskupiju i Hrvatsku te je naglašeno da je Štrigova jedino mjesto u svijetu koje ima potvrdu jednoga Pape da se u njoj rodio sv. Jeronim, budući da papa u buli ističe da je na mjestu gdje se nalazi sagrađena crkva posvećena sv. Jeronimu u Štrigovi u Zagrebačkoj biskupiji nekoć bila Jeronimova rodna kuća u kojoj je on živio, "u kojoj je bio othranjen i odgojen" (59). Također se naglašava da su posebne milosti za crkvu sv. Jeronima, odnosno oprost, koje vjernici mogu primiti na tom mjestu, uz određene uvjete, potakli na razvoj još veće vjerničke hodočasničke pobožnosti prema ovome svetcu, a time je Štrigova postala i hodočasničko mjesto, a crkva sv. Jeronima uzdignuta je na razinu svetišta.

U *Zaključku* (60–61) autor sumira sve razmatrane aspekte ističući kako je Bula pape Nikole V. *Gloriosus Deus in Sanctis suis* vjerodostojan dokument, iako se radi o uredskom tj. radnom primjerku, izdan od najvećega autoriteta Katoličke crkve, pape, te može biti promatrana kao dragocjen povijesni izvor. Iz njega je, prema autorovim navodima, moguće sa sigurnošću zaključiti da je upravo međimursko mjesto Štrigova rodno mjesto velikoga crkvenoga naučitelja sv. Jeronima. Argumente za svoju tezu, autor nalazi i u brojnim zemljovidima Ugarske, Hrvatske i Štajerske (16.–18. st.), gdje uz mjesto Štrigova stoji natpis *Patria S. Hieronimi Ecclesiae Doctoris*, te u starim rječnicima hrvatskoga jezika i literaturi kao i pobožnosti prema svetcu u tim sjevernim krajevima koja se iskazuje kroz bogatu narodnu predaju, pjesme, legende i priče kao i hodočašća.

Na kraju knjige donosi se opširan popis vrela i literature (64–70). U prilog navedenoj tezi o Štrigovi kao rodnom mjestu sv. Jeronima, doneseni su pojedini kartografski prikazi Ugarske, Hrvatske i Štajerske, (od 16. do 18. st.) na kojima stoji naznaka da je Stridon tj. Štrigova "mjesto rođenja sv. Jeronima" (*nativus locus sancti Hieronimi*) ili "domovina sv. Jeronima, crkvenoga naučitelja" (*Patria S. Hieronimi Ecclesiae Doctoris*) (88–90).

Treći i posljednji dio knjige obogaćen je brojnim slikovnim priložima: od preslike Jeronimove izjave o njegovu podrijetlu (latinski i grčki) i komentar u djelu *De viris illustribus* Euzebijsa Hieronymusa objavljenom u seriji *Patrologia latina* (sv. 2–3, gl. 135) u Parizu 1845., pa preko različitih fotografija crkava, mjesta i umjetničkih djela vezanih uz život i kult sv. Jeronima do fotografija Štrigove, a vrijedne su i fotografije preslika tiskanih djela i izvornika same bule *Gloriosus Deus in Sanctis suis*.

Na kraju donosi se *Sažetak* na nekoliko jezika (hrvatski, talijanski, njemački, engleski, slovenski i mađarski) (101–112), autorova biografija (113–115), kazalo imena osoba (117–120), sadržaj (121–123) te kartografski prikaz zapadne Slavonije i sjeverne Hrvatske iz 1690. i fotografije umjetničkih djela poznatih umjetnika s motivom sv. Jeronima (124–128).

Iako je Berljak, na temelju analize bule pape Nikole V. iz 15. stoljeća i nekih dosad javnosti nepoznatih kartografskih izvora, pružio novi pogled na ubikaciju mogućega mjesta rođenja

sv. Jeronima – *Stridon* kojega smješta u Štrigovu, moguće je primijetiti da su u ovoj knjizi ipak premalo uzeti u obzir dosezi dosadašnje historiografije i da su nedovoljno valorizirani drugi izvori vezani za kult sv. Jeronima, a koji nisu u skladu sa stavom autora knjige. Brojni su autori, još od humanističkoga razdoblja pa sve do suvremenih historiofografa i autoriteta na području hagiografije (Marko Marulić, Ivanka Petrović, Franjo Šanjek, Mate Suić, Slobodan Prosperov Novak i dr.) na temelju arheoloških, pisanih, vizualnih, hagiografskih i drugih vrsta vrela raspravljali o podrijetlu sv. Jeronima, odnosno o ubikaciji Stridona, smještajući ga od Istre, Kvarnera (Rijeka-Trsat), preko Dalmacije i dalmatinskoga zaleđa do Bosne, pa su tako najveći autoriteti na području hagiografije smatrali Jeronima Dalmatincem, budući da je Dalmacija obuhvaćala prostor od Raše do Boke kotorske. Samome svetcu pripisuje se i izjava “Parce mihi Domine quia dalmata sum” (Oprosti mi Gospodine jer sam Dalmatinac), a može se ustvrditi da se u 4. stoljeću granica između Dalmacije i Panonije protezala znatno južnije od Štrigove.

Bez obzira na gore rečeno, može se zaključiti da knjiga *Bula pape Nikole V. za crkvu rodnoga mjesta sv. Jeronima u Štrigovi* crkvenoga pravnika i profesora emeritusa Matije Berljaka, nastala na temelju uvida u bibliografiju i valoriziranja do sada premalo vrednovanih pisanih i ilustrativnih izvora, pruža novi doprinos hrvatskoj historiografiji u rješavanju dosad nerasvijetljenih pitanja oko utvrđivanja točnoga mjesta rođenja velikoga kršćanskoga svetca i crkvenoga naučitelja sv. Jeronima, dajući pritom nezanemarujuće argumente u prilog međimurskoj Štrigovi kao mogućem odgovoru.

Zrinka Novak

Umaški statut / Statuto di Umago, prir. Nella Lonza – Jakov Jelinčić, Kolana od statuti / Collana degli statuti, knj. 5, ur. Neven Budak, Grad Umag – Humaniora d.o.o., Umag – Zagreb 2019., 506 str.

Izdanjem *Umaškog statuta* nastavljena je edicija *Kolana od statuti*, koja je započeta 2007. *Statutom Dvigradske općine*. Ediciju je pokrenuo Državni arhiv u Pazinu, nastavila Humaniora d.o.o., a sve u suradnji s Istarskom županijom i gradovima Istre s namjerom da se pripreme i objave statuti gradskih zajednica hrvatskog dijela Istre. Izdanje osim prijepisa i prijevoda *Statuta* pruža znanstvenoj, ali i ostaloj javnosti na uvid preslike izvornika u boji naravne veličine na papiru nešto tamnije nijanse od boje originala. Ta se odluka izdavača i priređivača *Statuta* pokazala praktičnom, jer je uz estetski dojam omogućeno i olakšano lociranje stranica faksimila. Stranice *Statuta* na preslikama teku *in continuo*, ali je na faksimilima posve dobro vidljiva i paginacija koja je grafitnom olovkom naknadno dva puta dopisivana na *verso* strani i na gornjem i donjem desnom rubu. Uz sve navedeno, preslike se sačuvanih i poznatih prijepisa *Statuta* nalaze i na CD-u na unutarnjem dijelu stražnje korice ovog izdanja *Statuta*, a upakiranom u PVC-košuljicu kako bi se bez poteškoća pročitala naslovnica CD-a. O praktičnosti koju pružaju digitalni zapisi *Statuta* svima kojima struka nalaže da se njime bave ne treba trošiti riječi. Supostavljanjem, pak, prijepisa i prijevoda izbjegnuto je naporno listanje teksta u potrazi za prijevodom ili pak originalom teksta što je, također, za svaku pohvalu. Isti princip nije zadržan i prilikom pripreme za tisak popratnih znanstveno-analitičkih uvodnih priloga. Svaki je prilog otisnut prvo na hrvatskom, a nakon njega prijevod na talijanskom jeziku s time